

ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Узагальнено підходи до висвітлення поняття "спільне підприємство", розкрито механізм створення і процеси його функціонування. Наведено класифікацію спільних підприємств, стратегії та мотиви їх створення. Зазначено переваги та недоліки прямих іноземних інвестицій для приймаючої країни при створенні спільних підприємств та їх розподіл за основними країнами-інвесторами України. Наведено динаміку зміни кількості СП протягом 1997-2012 рр., галузеву структуру спільних підприємств в економіці України та кількість іноземних підприємств порівняно зі спільними.

Ключові слова: спільні підприємства, прямі іноземні інвестиції, іноземні інвестори, державне регулювання, приймаюча країна, регіони – реципієнти, іноземне підприємство.

Постановка проблеми. Внаслідок різноманітних процесів інтеграції до світового господарства, умов глобалізації, наслідків світової економічної кризи, набуває актуальності питання щодо залучення прямих іноземних інвестицій до економіки держави та створення спільних підприємств. Інтегруючись у світове господарство, Україна прагне розвивати зовнішньоекономічні відносини у всій різноманітності їх форм.

Створення спільних підприємств в Україні є достатньо актуальним явищем і потенційно привабливим, оскільки саме вони створюють значні джерела фінансових ресурсів для подальшого інвестування, передбачають обмін технологіями, досвідом, тим самим стимулюючи процес виробництва і створюючи конкурентоспроможну продукцію, яка б користувалася попитом на міжнародних ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми створення і функціонування СП, окремі аспекти їх діяльності та питання іноземного інвестування досліджено у працях таких вчених: В. Александрова, М. Бриля, Т. Кизима, Т. Мацибори, Л. Нейкова, І. Стюлярова, А. Юзефовича та інших. Віддаючи належне вченим і фахівцям, у роботах яких узагальнено світовий досвід діяльності СП, треба зауважити, що до цього часу залишилася нерозв'язаною низка питань, пов'язаних з оптимізацією процесу формування та діяльності СП і шляхів адаптації світового досвіду їх розвитку до національних умов, зокрема політичних, соціально-економічних, національно-культурних, що і визначило актуальність цієї роботи.

Мета дослідження – узагальнення підходів до визначення сутності СП, вивчення їх діяльності, надання характеристики видів СП, обґрунтування потреб України в іноземних інвестиціях на основі статистичних досліджень розподілу іноземних інвестицій за регіонами України при створенні СП, визначення причин, що перешкоджають залученню іноземних інвестицій в Україну та створенню СП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спільні підприємства є самостійними учасниками зовнішньоекономічних відносин, і відповідно до ст. 1 Закону "Про зовнішньоекономічну діяльність", визначаються як підприємства, які ґрунтуються на спільному капіталі суб'єктів господарської діяльності

України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, на спільному управлінні та на спільному розподілі результатів і ризиків [1].

На сьогодні спільними визначаються лише ті підприємства, які засновані за участю іноземних суб'єктів. Підприємства, створені на основі поєднання майна, яке є власністю різних українських суб'єктів права власності, належать до категорії підприємств, заснованих на змішаній формі власності. Враховуючи класифікацію, надану Господарським кодексом, спільні підприємства можуть бути віднесені до виду підприємств, заснованих на змішаній формі власності, оскільки вони також створюються поєднанням майна різних форм власності. Однак ці поняття не варто ототожнювати, оскільки спільні підприємства становлять особливу групу таких підприємств – серед їх засновників обов'язково має бути іноземний суб'єкт.

У вітчизняній економічній літературі під терміном "спільне підприємство" розуміють одну з форм міжнародного співробітництва, яка є юридично закріпленою угодою між суб'єктами господарювання різних країн про створення самостійної організаційної одиниці, у межах якої партнери домовляються про часткове об'єднання всіх видів ресурсів, спільне виконання певних видів діяльності та пропорційний розподіл прибутку і ризику. СП є найбільш розвиненим видом спільної підприємницької діяльності [3].

Згідно з чинним законодавством України, що регулює механізми організації та функціонування спільних підприємств, до останніх належать підприємства будь-якої правової форми, створені відповідно до українського законодавства, якщо протягом календарного року в його статутному фонді є кваліфікаційна іноземна інвестиція не менш як 20 % статутного капіталу і водночас не менша від суми, еквівалентної певній кількості доларів США, а саме: у разі здійснення інвестиції у вигляді рухомого та нерухомого майна, прав інтелектуальної власності, прав на здійснення господарської діяльності для банків та інших кредитно-фінансових закладів – 100 тис. дол. США; у разі здійснення її в конвертованій валюті, валюті України при реінвестиціях, цінних паперах тощо для банків та інших кредитно-фінансових закладів – 1 млн дол. США, для інших підприємств (організацій) – 500 тис. дол. США [4].

Також варто звернути увагу на те, що законодавство розмежовує спільні підприємства, залежно від розміру участі іноземного капіталу у його статутному фонді. Так, відповідно до ст. 116 Господарського кодексу, підприємство, в статутному фонді якого не менш як 10 % становить іноземна інвестиція, визнається підприємством з іноземними інвестиціями.

На рис. 1 подано класифікацію СП, що існують на сьогодні.

Під час створення спільного підприємства кожен з партнерів має на меті свої цілі. Українські партнери зацікавлені, передусім, у фінансових ресурсах, використанні нової техніки і технології, управлінського досвіду, комплектуючих і матеріалів, що має сприяти розвитку експортного потенціалу, підвищенню конкурентоспроможності продукції, а також зниженню різного роду ризиків. Своєю чергою, зарубіжні партнери під час створення спільних підприємств дбають лише про свої інтереси, які полягають в освоєнні нових ринків, зниженні витрат виробництва, використанні дешевої робочої сили, одержанні нових технологій тощо. Таким чином, необхідність створення спільних підприємств

породжується цілою низкою економічних умов, при цьому у кожного з партнерів є свої мотиви (табл.).

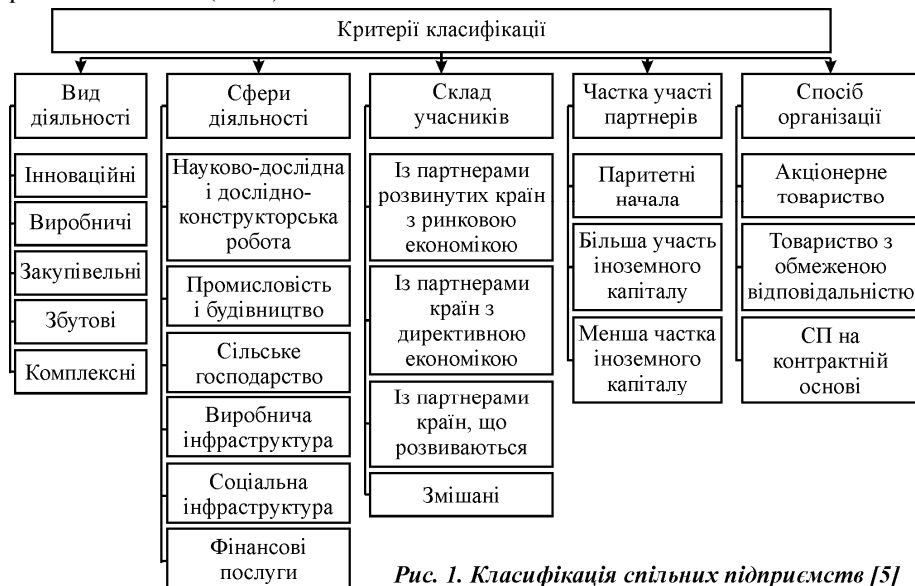

Рис. 1. Класифікація спільних підприємств [5]

Табл. 1. Стратегії й мотиви створення спільного підприємства [6]

Стратегія	Мотиви
Підвищення ефективності виробництва	<ul style="list-style-type: none"> • скорочення обсягу витрат капіталу при створенні нових потужностей виробництва; • підвищення ефективності діючого виробництва маркетингу, збуту продукції; • доступ до більш дешевих факторів виробництва; • підвищення рентабельності завдяки економному витрачання ресурсів; • використання нової технології й організації праці; • спрощення обміну патентами, ліцензіями, ноу-хау.
Розширення операцій	<ul style="list-style-type: none"> • проникнення на новий споживчий ринок; • вступ до нової сфери діяльності; • придбання нової виробничої бази або нових каналів збуту; • розширення і диверсифікація існуючого виробництва шляхом випуску нових товарів, виходу в інші сфери економіки.
Зменшення ризику	<ul style="list-style-type: none"> • отримання додаткової інформації і додаткових інвестицій; • розширення можливостей реалізації товарів, послуг завдяки виходу на новий ринок; • застосування вже раніше випробуваних методів виробництва, управління реалізацією.
Розвиток завдяки залученню інвестицій, технологій, кваліфікації	<ul style="list-style-type: none"> • отримання додаткових грошових коштів, капіталу; • отримання нової технології, ноу-хау; • придбання управлінського досвіду; • розширення експорту; заміщення імпорту; • навчання і підготовка кваліфікованих кадрів; • залучення кваліфікованих працівників.
Включення в міжнародний розподіл праці	<ul style="list-style-type: none"> • робота на основі ліцензій; • використання деталей і вузлів зарубіжних виробників; • науково-технічне обслуговування.

Передумовами формування спільних підприємств є процес інтернаціоналізації виробництва і капіталу, який супроводжується створенням нових форм міжгосподарської взаємозалежності. Сьогодні важливого значення у світовій економіці набуває кооперація, яка здійснюється через спільні форми господарської діяльності. Створення СП є позитивним явищем, яке характеризує залучення інвестицій, що завжди сприяє зростанню економіки, особливо в умовах кризи (рис. 2).

Рис. 2. Переваги прямих інвестицій для приймаючої країни [7]

Незважаючи на всі позитивні характеристики СП, існують також і негативні наслідки утворення на території України таких суб'єктів господарювання (рис. 3).

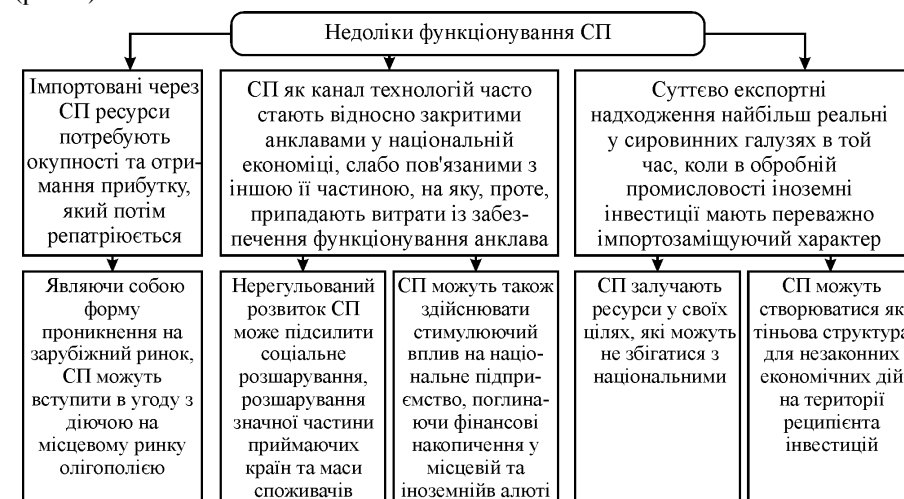

Рис. 3. Недоліки прямих інвестицій для приймаючої країни [7]

Оскільки створення СП передбачає залучення іноземного капіталу, то доцільно розглянути обсяги надходження інвестицій зовнішньоекономічної діяльності в Україну. Так, станом на 1 жовтня 2013 р. інвестовано 56,7 млрд дол. США зі 125 країн (рис. 4). До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 33,1 % до загального обсягу інвестицій, Німеччина – 11 %, Нідерланди – 9,7 %, Російська Федерація – 6,8 %, Австрія – 5,7 %, Франція – 3,3 %, Сполучене Королівство – 4,8 %, Швейцарія – 2,3 %, Британські Віргінські острови – 4,3 %.

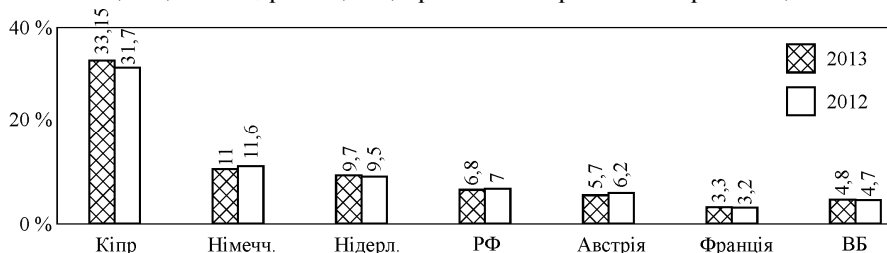

Рис. 4. Розподіл прямих інвестицій в Україну за основними країнами-інвесторами (у % до загального обсягу) [8]

В економіку України в I кварталі 2012 р. іноземними інвесторами вкладено 717,1 млн дол. прямих інвестицій, що становить 61,0 % від надходжень I кварталу попереднього року. Ця тенденція є негативною, оскільки зменшується можливість створення нових підприємств, введення нових технологій.

На початок 2012 р., порівняно з 1997 р., кількість спільних підприємств з 9901 зменшилася до 4954, тобто в 2 рази. Якщо аналізувати кількість створених СП за видами діяльності, то найбільше їх створено в таких галузях: торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку, переробна промисловість, операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, будівництво (рис. 5).

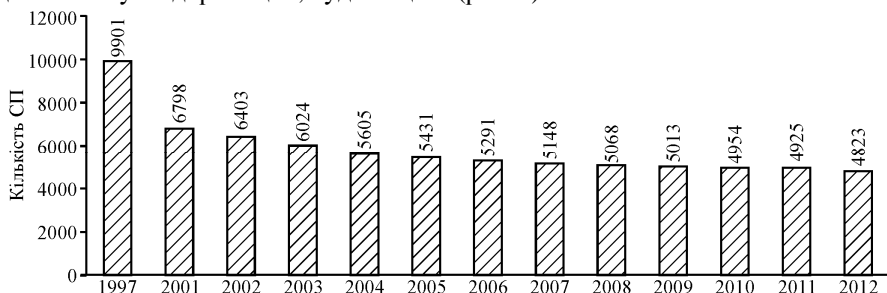

Рис. 5. Динаміка зміни кількості СП протягом 1997-2012 рр. [8]

Вищі темпи зростання кількості спільних підприємств спостерігаються у прикордонних регіонах України, зокрема у Львівській обл. Факторами, що сприяють розвитку СП у Львівській обл., є: вигідне географічне положення, високий виробничий потенціал, наявність висококваліфікованих кадрів, бажання підприємців створювати СП. Для Львівщини створення СП є основною формою залучення іноземних інвестицій. Більшість СП Львівської обл. випускають

швейні вироби, меблі, взуття, продукти харчування, надають послуги. Наукомістка продукція поки що не знайшла належного місця в діяльності СП.

Прикладом успішного СП довгі роки залишалася компанія Sony-Ericsson, створена на базі японської компанії Sony Corporation з випуску електроніки і шведської телекомунікаційної компанії Ericsson. Метою цього партнерства є випуск стільникових телефонів. Таке формування утворилося з метою об'єднання здібностей Sony у виробництві побутової техніки з лідерськими позиціями Ericsson завдяки передовій технології у сфері зв'язку [9]. Наступним прикладом функціонування СП за кордоном є підприємства-конкуренти в автомобілебудівній галузі, зокрема компанії "Форд" та "Мазда". Їхнє партнерство спрямоване на реалізацію проекту з виробництва автомобілів марок Ford Mustang і Mazda RX, який на сьогодні є досить успішним у світі [10].

Щодо українського досвіду, то СП "Полтавська газонафтова компанія" є успішним українсько-британським інвестиційним проектом у нафтогазовій галузі України. Сфера діяльності та основні проекти компанії полягає у видобутку нафти і газу, пошуку і розвідці нових родовищ, збільшенні видобутку рідких вуглеводнів та розширенні бізнесу. На сьогодні СП ПГНК є лідером серед недержавних нафтогазовидобувних компаній, дотримуючись у своїй діяльності міжнародних етичних стандартів [11].

Визначення сфери діяльності майбутнього СП передбачає глибоке розуміння можливостей підприємства, потреби в товарах та послугах на світових ринках, знання динаміки цін на сировину і матеріали, що будуть використані в процесі виробництва. Тому враховуючи сьогодишню економічну ситуацію в Україні, найбільш доцільним створення лізингових СП, які спеціалізуються на орендних операціях, або створення багатогалузевих підприємств за типом концернів (сировина, напівфабрикати, кінцева продукція).

Висновки і перспективи подальших розвідок. Проаналізувавши тенденцію щодо створення спільних підприємств в Україні, можна стверджувати, що обсяг іноземних інвестицій, вкладених в економіку України, залишається незначним, оскільки на сьогодні відсутні надійні інструменти захисту інвесторів від можливості втрати частини інвестицій, відбуваються постійні зміни в законодавстві, що перешкоджає залученню інвестицій до національної економіки, потенційні інвестори мало проінформовані щодо можливостей інвестування, існують певні труднощі в отриманні кредитів зі сторони іноземних суб'єктів інвестування, процедура юридичного оформлення СП недосконала, система податків є завищеною і неприйнятною для інвесторів, не приділяється достатня увага питанням політичного та страхового ризиків.

Таким чином, підприємства з іноземним капіталом є прогресивною формою господарювання, інструментом формування ринкових відносин в економіці України. Вони, як форма міжнародного співробітництва, мають вагомий вплив на інтеграційні процеси у світову систему господарювання. Тому доцільно проводити подальші дослідження у напрямі окреслення перспективних напрямів активізації діяльності СП в Україні.

Література

1. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність".
2. Погребняк Л.В. Спільні підприємства : навч. посібн. / Л.В. Погребняк. – Львів : Вид-во ЛНАУ, 2010. – 160 с.

3. Дмитренко А.В. Роль спільних підприємств з іноземними інвестиціями у розвитку економіки України / А.В. Дмитренко // Економічний форум. – 2011. – 157 с.
4. Федоренко В.Г. Інвестиційний менеджмент / В.Г. Федоренко. – К. : Вид-во МАУП, 2003 р. – 344 с.
5. Види підприємств та їх класифікація. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://pidruchniki.ws/16280414/ekonomika/vidi_pidpriyemstv_klasifikatsiya
6. Евтеев В.Л. Региональная внешнеэкономическая деятельность. Ростовская область во внешнеэкономических связях: состояние, проблемы, тенденции развития : монография / В.Л. Евтеев, Э.Т. Рубинская, Г.Н. Солодков. – Ростов-на-Дону, 2003. – 512 с.
7. Бичкова А.М. Спільні підприємства як форма залучення іноземного капіталу / А.М. Бичкова, С.М. Безродна. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://intkonf.org/bichkova-am-bezrodna-sm-spilni-pidpriemstva>
8. Офіційний сайт Державного комітету статистики. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Інтернет-енциклопедія. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://everything.explained.at/Sony_Ericsson/
10. Christian Fea Lessons Learned From High Profile Joint Venture Examples. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.christianfea.com/lessonslearned-from-high-profile-joint-venture-examples/>
11. Інтернет-сайт компанії СП "Полтавська газонафтова компанія". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ppc.net.ua/uk/>.

Савицкая О.П., Дюс Х.М. Проблемы и тенденции развития совместных предприятий Украины

Подана четкая трактовка понятия "совместное предприятие", раскрыты суть механизма создания и процессы его функционирования, приведены классификация совместных предприятий, стратегии и мотивы их создания. Также указаны преимущества и недостатки прямых иностранных инвестиций для принимающей страны при создании совместных предприятий и их распределение по основным странам-инвесторам Украины. Показаны динамика изменения количества СП в течении 1997-2012 гг., отраслевая структура совместных предприятий в экономике Украины и количество иностранных предприятий по сравнению с общими.

Savitska O.P., Dyus H.M. Issues and trends in development of Ukrainian joint-stock companies

The precise definition of the term "joint-stock company" is provided. The essence of creating its mechanism and its functioning processes are highlighted. A joint-stock companies classification, strategy and the reasons for their establishing are stated. The advantages and disadvantages of direct foreign investment into the host country when establishing joint-stock companies, and also their classification according to the main investor countries-investor of Ukraine are described. The dynamics of joint-stock companies number changing during 1997-2012 is outlined. Industrial structure of joint ventures in Ukraine's economy and the number of foreign companies compared to general are specified.

Keywords: economy, joint-stock company, foreign investment, investor, development.

УДК 058.232.2.085(477)

*Доц. О.Г. Сербина, канд. екон. наук –
Дніпропетровська державна фінансова академія*

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Проаналізовано практику податкового регулювання банківської діяльності у зарубіжних країнах і визначено можливості адаптації світового досвіду до вітчизняних реалій. Особливу увагу зосереджено на з'ясуванні форм і методів пільгового оподаткування банків. Неабияку роль відведено податкам на багатство. Розглянуто сутність і приз-

начення спеціального банківського оподаткування та окреслено його перспективи для України.

Ключові слова: податкове регулювання банківської діяльності, пільгове оподаткування, податкові вилучення, податкові кредити, занижені ставки податку, податок на багатство, спеціальні податки.

Постановка проблеми. В умовах інтеграції та глобалізації світогосподарських зв'язків вагоме значення у забезпеченні сталого економічного зростання і реалізації конкурентних переваг країни на світових ринках відводиться державі. Виконання державою покладених на неї функцій унеможливується без стабільного надходження фінансових ресурсів, що, головним чином, формується за допомогою податкових платежів. Одними з найбільших та надійніших платників податків у контексті своєчасного та повноцінного забезпечення доходів бюджетів всіх рівнів є банки. Однак в Україні податкове регулювання сфери банківської діяльності потребує вдосконалення. Недосконалість нормативно-законодавчої бази та економічних важелів призводить до ухилення від оподаткування багатьох банківських установ, спричиняє недостатнє оподаткування одних банківських операцій та надмірне оподаткування інших, що підриває підвалини банківської сфери. Це призводить до того, що остання не в змозі на належному рівні інвестувати в реальний сектор, який є матеріальною базою економічного розвитку суспільства й росту добробуту народу.

Проблеми розвитку і вдосконалення оподаткування як одного з найважливіших інструментів державного впливу на становлення ринкових структур визнають одними з найбільш актуальних в українській економічній науці та практиці. Проте вивчення вітчизняної економічної літератури з питань податкового регулювання дає змогу зробити висновок про практичну відсутність в Україні спеціалізованих наукових праць на тему державного податкового регулювання банківської діяльності. Окремі аспекти проблематики висвітлено у працях П. Буряка, В. Гейця, А. Петрова, Н. Реверчука, І. Сала та ін. Однак більшість авторів зосереджує свою увагу на дослідженні загальнодержавної системи оподаткування й теоретичних засад податків, залишаючи поза увагою світові здобутки у цій царині і їх можливості в Україні. Наведене вище підтверджує актуальність теми дослідження, обумовлює його мету і завдання.

Мета роботи полягає в тому, щоб дослідити доступний зарубіжний досвід з оподаткування комерційних банків і визначити конкретні напрямки його застосування у вітчизняній економіці.

Результати дослідження. У світовій практиці немає єдиного підходу до побудови системи державного регулювання банківської діяльності, що визначається особливостями соціально-економічного та історичного розвитку країн, менталітетом населення, політико-юридичними чинниками, стратегічними цілями та пріоритетами, однак певні особливості все-таки можна помітити.

Порівнюючи системи оподаткування банків України і країн ЄС, зауважимо, що Україна і ЄС мають лише два спільні податки – податок на прибуток та ПДВ. Щодо кількості податків, то у країнах Європи вона є більшою (комерційні банки України сплачують 6 видів податкових платежів, країн ЄС – 9 [4; 7]). За рівнем податкового навантаження Україна не надто варіюється з європейськими країнами [1, с. 155]. Однак під час визначення рівня податкового на-